



TIESAS PROCESA IZSPĒLE

CILVĒKTIESĪBĀS

2023

2023. gada Tiesas procesa izspēles kāzuss**I**

[A] Kāzusā minētie fakti, personas un notikumi ir izdomāti. Jebkāda apstākļu vai notikumu sakritība uzskatāma par nejaušu. Lai arī kāzusa darbība noris reālā laikā, tas nenozīmē, ka šā kāzusa pamatā ir reāli notikumi.

[B] Kāzuss ir balstīts uz tiesību normām, kas ir spēkā tā publicēšanas dienā. Ja līdz izspēles finālam piemērojamās tiesību normas zaudē spēku vai tiek grozītas vai tiek pieņemts vai stājas spēkā jauns normatīvais akts vai akti, šīs pārmaiņas izspēļu dalībniekiem nav jāņem vērā. Ja pēc izspēļu sākuma nacionāla vai starptautiska tiesa vai tām pielīdzināma institūcija, tajā skaitā Satversmes tiesa, Eiropas Savienības Tiesa, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, ANO Cilvēktiesību komiteja vai citu valstu konstitucionālās, augstākās vai citas tiesas pieņem autoritatīvu skaidrojumu kādai tiesību problēmai, izspēļu dalībnieki var izmantot tajā ietvertos argumentus.

[C] Kāzusā aprakstītie viedokļi skaidro un raksturo pieteikuma iesniedzēja un valdības pozīciju. Izspēles dalībnieku juridiskajai analīzei nav pilnībā jāsakrīt ar kāzusā aprakstītajiem pušu viedokļiem. Proti, izspēles dalībniekiem ir jāievēro prasījuma robežas, taču argumentācijas izvēlē viņi nav ierobežoti.

[D] Tiek pieņemts, ka konkrētajā situācijā nav strīda par procesuālo termiņu ievērošanu. Attiecībā uz pieteikuma iesniegšanu ir piemērojamas tiesību normas, kas bija spēkā 2023. gada februārī.

II

[1] Latvijas Republikas Satversmes tiesa kopš 2020. gada nogales ir pieņēmusi divus spriedumus, kuros secināts, ka no Latvijas Republikas Satversmes izriet valsts pienākums aizsargāt arī viendzimuma partneru ģimeņu tiesības. Kopš spriedumu spēkā stāšanās vairākas viendzimuma partneru ģimenes, vēršoties administratīvajā tiesā, ir panākušas savu ģimenes attiecību juridisku atzīšanu. Tomēr Satversmes

tiesas un administratīvo tiesu spriedumi gan sabiedrībā, gan politiķu vidē nav vērtēti viennozīmīgi. Daudzi politiķi regulāri publiski pauž viedokli, ka šie spriedumi ir drauds tradicionālajām vērtībām un šie nav vienīgie Satversmes tiesas spriedumi, kas mudina apsvērt domu par tās likvidēšanu. Vēl jo vairāk, Civilās savienības likuma projekta virzība Saeimā iestrēga, un jaunievēlētais Saeimas sasaukums 2022. gada 15. decembrī ar 33 balsīm “par” un 55 balsīm “pret” nolēma nevirzīt tālāk Civilās savienības likuma projektu, kuru divos lasījumos atbalstīja iepriekšējais Saeimas sasaukums.

[2] Ziņa par kārtējo neveiksmīgo iniciatīvu viendzimuma partneru aizstāvībai sadusmoja Cēsīs dzīvojošo un Cēsu koncertzālē strādājošo mākslinieku Ziedoni Krāsotāju. Viņš jau iepriekš bija aktīvi iesaistījies Civilās savienības likuma projekta atbalstītāju organizētājās protesta akcijās ar spilgtiem plakātiem, bet šis nu bija pēdējais piliens. Mākslinieks saprata, ka nepieciešams meklēt jaunus veidus, kā pievērst sabiedrības uzmanību, un nolēma steidzami izstādīt mākslas darbu, kas vērstu uzmanību uz politiķu centieniem attaisnot savus homofobiskos uzskatus, izmantojot reliģiju. Saņēmis Cēsu koncertzāles mākslinieciskā vadītāja atļauju izstādīt “modernu politisku un reliģisku satīru” saturošu darbu, Ziedonis Krāsotājs koncertzāles vestibulā izstādīja darbu ar nosaukumu “Jēzus ballīte”:



[3] Nedēļas laikā pēc mākslas darba izstādīšanas pašvaldība saņēma trīs iesniegumus no vietējiem iedzīvotājiem. Vienā no iesniegumiem vietējo katoļu, luterāņu un pareizticīgo draudžu vadītāji norādīja: *“Mūsu pilsēta ir daudzkonfesionāla, tajā dzīvo dažādu kristīgo konfesiju cilvēki, un kristieši mūsu dievnamos ir neizpratnē un dziļi samulsināti par redzēto. Mēs vērtējam rīcību eksponēt doto darbu publiskajā telpā kā nepieņemamu iejaukšanos sakrālajā telpā, uzskatām, ka tas apsmej Kristietību, un rada disonansi saistībā ar tradicionālajām kristīgajām vērtībām, kas ir pamatā visai Rietumeiropas un tostarp arī Latvijas sabiedrībai. Ņemot vērā iepriekš minēto, aicinām Jūs veikt darbības, lai no ekspozīcijas tiek izņemts eksponāts, kas raisa neizpratni un mulsina mūsu Cēsu pilsētas ticīgos un viesus. Mēs izsakām vislielāko pateicību par līdzšinējo sadarbību un spēju izprast iedzīvotāju garīgās vajadzības. Vēlam Dieva svētību Jums, mūsu pilsētai un tās iedzīvotājiem.”*

Citā iesniegumā, kuru parakstīja 33 pilsētas iedzīvotāji, norādīts: *“Kādā sakarā šie darbi vispār ir izstādīti? Autora darbs ir pretīgs pēc formas un sašutumu raisošs pēc satura. Mākslas vērtība slēpjas jaunu tēlu un formu radīšanā, kas atklāj apkārtējās pasaules skaistumu un unikalitāti, nevis neglītā izkropļojumā un ņirgāšanās par simboliem, kas pastāvējuši gadsimtiem ilgi, kas miljoniem cilvēku, tostarp mūsu pilsētas iedzīvotājiem, ir viņu reliģiskās dzīves centrālā un būtiskākā daļa. Autora darbs ir visīstākā provokācija, proti, vēlme izraisīt dusmas un sašutumu cilvēkos, kuru reliģiskās jūtas viņš aizvairo. Uzskatām, ka būtu pareizi izvākt šos grūžus no koncertzāles un uzaicināt garīdznieku telpu attīrīšanai, jo pat tad, kad objektu novāc fiziski, kā apgalvo britu zinātnieki, joprojām paliek informatīvais lauks”.*

Savukārt biedrība “Asociācija Ģīmetne” savā iesniegumā draudēja pašvaldībai ar civilo tiesvedību par ticīgo jūtu aizskaršanu, atsaucoties uz Civillikuma 1635. pantu. Biedrības vadītājs iesniegumā norādīja: *“Šī bezniecīgā izrādīšanās noteikti var vājināt un devalvēt laulību un ir nepieļaujama demokrātiskā valstī. Latvijā ir cilvēki, kas saprot, kas ir ģimene un vērtības un ko nozīmē par tām drosmīgi runāt un rīkoties, lai tās aizstāvētu. Uzskatu, ka iestāšanās par vērtībām sākas no katra individuālā līmeņa. Es ticu, ka esam tauta, kas nepakļausies destruktīvam ideoloģiskam spiedienam, bet prātīs nosargāt to, ka tikai savienība starp vīrieti un sievieti vienīgā spēj radīt pēcnācējus un līdz ar to turpināt tautu un veselu nāciju.”*

Pašvaldība saņēma arī neregistrētas atbalstītāju kopas “Cēsu pastafariešu draudze” elektronisko vēstuli, kurā norādīts: “*Cēsu pastafariešu draudze pauž sajūsmu par Cēsu koncertzālē izstādīto mākslas darbu. Ramen.*”

[4] Pusotru nedēļu pēc mākslas darba izstādīšanas Cēsu koncertzālē ieradās Cēsu novada pašvaldības policijas darbinieki, kas informēja koncertzāles vadītāju par pašvaldībā saņemtajiem iesniegumiem un aicināja izvērtēt mākslas darba atrašanos ikvienam publiski pieejamā vietā. Koncertzāles vadītājs par šo notikumu informēja Ziedoni Krāsotāju, kuram šī ziņa vien raisīja lielāku sašutumu un vēlmi jo vairāk ar mākslas palīdzību paust savus uzskatus par politiķu centieniem izmantot reliģiju, lai ierobežotu citu cilvēku pamattiesības. Aplūkojis koncertzāles programmu, mākslinieks konstatēja, ka tās pašas dienas vakarā koncertzālē ir paredzēts pūtēju orķestra koncerts un plānota plašāka apmeklētāju plūsma. Ātri vien Ziedonis Krāsotājs zvanīja vietējās avīzes “Pļava” žurnālistei Ritai Knislei, informējot, ka šajā vakarā koncertzālē norisināsies performance “Bet Dievs savu mīlestību pret mums pierāda ar to, ka Kristus par mums miris, kad vēl bijām grēcinieki.”

[5] Ierodoties uz pūtēju orķestra koncertu, gandrīz 80 apmeklētāji negaidīti kļuva par lieciniekiem Ziedoņa Krāsotāja aktivitātēm: Ziedonis Krāsotājs, dziedot līdz uz skandām skaļi atskaņotajai Sema Smita dziesmai “*I’m not here to make friends*”, izlēja sarkanās krāsas substanci uz sava mākslas darba. Līdz ar pēdējo sarkanās substances šļakstu Ziedonis Krāsotājs apgūlās blakus mākslas darbam un atteicās pildīt koncertzāles dežuranta aicinājumu “likties taču mierā”.

[6] Tūlīt vien tika izsaukta Cēsu novada pašvaldības policija, kas saskaņā ar Administratīvās atbildības likuma 111. pantu izņēma strīdu raisošo mākslas darbu un Ziedoni Krāsotāju sauca pie administratīvās atbildības par sīko huligānismu un piemēroja naudas sodu 350 *euro* apmērā saskaņā ar Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 11. panta pirmo daļu. Lēmumā norādīts, ka Ziedoņa Krāsotāja aktivitātes, radot iespaidu par asins izliešanu publiskā vietā, kā arī atskaņotā skaļā mūzika daudziem koncertzāles apmeklētājiem traucēja ierastās mākslas baudīšanas gaitas Cēsīs. Turklāt Ziedonis Krāsotājs ar savām darbībām traucēja arī Cēsu koncertzāles darbu,

jo darbiniekiem tika apgrūtināta klientu apkalpošana. Lēmumā citstarp uzsvērts, ka Ziedoņa Krāsotāja darbības jo sevišķi aizskāra ticīgo koncertzāles apmeklētāju jūtas.

[7] Ziedonis Krāsotājs izmantoja tiesības pārsūdzēt šo lēmumu augstākai amatpersonai, kas to atstāja negrozītu, bet sūdzību noraidīja. Pēc tam Ziedonis Krāsotājs pārsūdzēja šo administratīvā pārkāpuma lietā pieņemto lēmumu tiesā, norādot, ka konkrētajā situācijā policisti ir nesamērīgi ierobežojuši mākslinieka Satversmes 113. pantā ietvertās tiesības uz māksliniecisko un citas jaunrades brīvību. Viņš vērsa tiesas uzmanību uz to, ka Satversmes 99. pants cita starpā paredz valsts un baznīcas šķirtību, ko pašvaldība konkrētajā situācijā neesot ievērojusi. Viņš arī uzsvēra, ka performancē izmantota pārtikas krāsa, kas nekādā veidā nevarēja atstāt paliekošas pēdas, un vispār nebija nekāda pamata novākt arī radīto mākslas darbu. Visbeidzot Ziedonis Krāsotājs norādīja: "Māksla ir māksla. Māksla ir politiska. Māksla ir brīva. Cenzūrai Cēsīs - nē!" Tomēr pirmās instances tiesa nosprieda, ka Cēsu novada pašvaldības policijas lēmums par naudas soda piemērošanu Ziedonim Krāsotājam ir atstājams negrozīts, bet viņa sūdzība ir noraidāma kā nepamatota. Savukārt apelācijas instances tiesa pilnībā pievienojās pirmās instances tiesas sprieduma motivācijai, papildus vien norādot, ka mākslu nedrīkst jaukt ar huligānismu un arī māksliniekam ir jāizmanto savas tiesības uz jaunrades brīvību atbildīgi, tostarp, neaizskarot citu cilvēku reliģiskās jūtas.

[8] Vienlaikus Latvijā ātri izplatījās ziņas par nesenajiem notikumiem Cēsu koncertzālē. Drīz vien arī vietējais tabloīds "Nekā jauna" publicēja rakstu ar nosaukumu "Ziedonis Krāsotājs: skandalozais geju mākslinieks. Kas viņš ir?". Tabloīds publikācijā iekļāva gan attēlus, kuros mākslinieks redzams, piedaloties iepriekš notikušos protestos par atbalstu Civilās savienības likuma projektam, gan attēlus, kuros mākslinieks redzams kopā ar savu partneri Augustu Privāto, pulksten četros no rīta pēc ballītes Vecrīgā pametot izklaides vietu "Pelīte alā". Rakstā tika iekļauta arī informācija par to, ka Ziedonis Krāsotājs uz pusslodzi strādā par skolotāju Cēsu novada pašvaldības pārvaldītajā Cēsu pilsētas Mākslas skolā. Turklāt šajā rakstā zem apakšvirsraksta "Māksla vai huligānisms?" tika atspoguļoti atšķirīgi viedokļi par autora mākslas darbu un performanci un to raisītajām diskusijām. Cēsu novada pašvaldība un tabloīda uzrunātie reliģisko organizāciju pārstāvji pauda

noraidošus viedokļus, taču pieaicinātais mākslas kritiķis Vinsents Viszinis uzsvēra mākslas darba un rīkotās performances māksliniecisko vērtību.

[9] “Nekā jauna” publikācija kļuva par nedēļas lasītāko rakstu un ātri vien izplatījās arī sociālā tīkla “Twitter” dzīlēs. Nedēļas laikā vairāk nekā 250 cilvēki dalījās ar rakstu, pievienojot arī savus komentārus. Lai gan atsevišķi lietotāji pauda atbalstu māksliniekam par viņa aktīvismu LGBT kopienas tiesību aizstāvībā, daudzi “tvīti” tomēr bija visnotaļ negatīvi. Kāda persona ar lietotārvārdu “Gunārs” publicēja ierakstu: *“Pareizi dara pašvaldība, novācot to darbu. Nav ko visādi garīgi slimajiem “varavīkšniekiem” propogandēt savas perversijas. Netradicionāli orientētiem vieta ir tikai psihiatriskajās slimnīcās, tāpat arī viņu atbalstītājiem un sponsoriem.”* Savukārt lietotājs ar vārdu “Ugh” tvītā norādīja: *“Atraduši, ko publicēt! Kā divi pediņi vazājas apkārt. Kā pietrūkst koncentrācijas nometnes krāsnis viņiem.”* Abi publicētie komentāri izpelnījās vairāk nekā 700 cilvēku atzīmes “patīk”.

[10] Nobažījies par saņemtajiem komentāriem un potenciālajiem vardarbības draudiem, Ziedonis Krāsotājs vērsās pēc palīdzības Tiesībsarga birojā. Pēc konsultācijas ar juristiem viņš sagatavoja iesniegumu Valsts policijai, kurā norādīja, ka paustie komentāri ir atzīstami par naida runu, un lūdza saukt to autorus pie kriminālatbildības saskaņā ar Krimināllikuma 150. pantu.

[11] Drīz vien tika saņemta vēstule no Valsts policijas par pieņemto atteikumu uzsākt kriminālprocesu. Ziedonis Krāsotājs par pieņemto lēmumu iesniedza sūdzību prokuroram. Prokurors atbildē uz sūdzību norādīja, ka Valsts policija ir pieņēmusi lēmumu par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu rezolūcijas veidā, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 377. panta 1. punktu – jo nav noticis noziedzīgs nodarījums. Komentāra autors “Gunārs” esot paudis viedokli, tajā neesot saskatāms sociālā naida un nesaticības izraisīšanas sastāvs, un tādējādi komentārs esot uzskatāms par viedokļa izteikšanu, nevis par fakta apgalvojumu. Komentārā arī neesot izteikts aicinājums veikt konkrētas krimināli sodāmas darbības. Prokurors vēstulē Ziedonim Krāsotājam paskaidroja, ka viens no pamatkritērijiem personu saukšanai pie atbildības par naida runu pēc Krimināllikuma 150. panta ir nepieciešamība konstatēt, ka ar attiecīgajām darbībām ir radīts būtisks kaitējums. Tomēr būtisks kaitējums šajā situācijā neesot konstatējams, jo neesot ierobežotas personu pamattiesības un

pamatbrīvības. Turklāt izteikums, ka LGBT kopienai piederošas personas ievietojamas psihiatriskajā slimnīcā, esot aplams un juridiski nekorekts, jo demokrātiski tiesiskā valstī šāda rīcība neesot iespējama. Saskaņā ar Latvijas normatīvajiem tiesību aktiem persona varot tikt ievietota psihiatriskajā slimnīcā pret tās gribu vienīgi: 1) Krimināllikumā un Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā, ja persona ir veikusi noziedzīgu nodarījumu nepieskaitāmības stāvoklī; 2) Ārstniecības likuma 68. panta pirmajā daļā minētajos gadījumos. Nevienā no šiem gadījumiem trešās personas nevarot ietekmēt attiecīgo lēmumu pieņemšanu. Savukārt persona ar lietotājevārdu "Ugh", kā noskaidrots veiktās pārbaudes ietvaros, esot vien izteikusi nepatiku pret netradicionālas seksuālās orientācijas personām Latvijā, būdama alkohola reibumā, taču šai personai neesot nodoma nodarīt kādam pāri. Ievērojot minēto, Ziedoņa Krāsotāja sūdzība tika noraidīta.

[12] Pēc iepriekš aprakstītajiem notikumiem Ziedonis Krāsotājs vērsās ar sūdzību Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Viņš norādīja, ka konkrētajā situācijā esot pārkāpts Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk - Konvencija) 10. pants, proti, esot nepamatoti ierobežotas mākslinieka tiesības uz jaunrades brīvību, sodot viņu par īstenoto māksliniecisko performanci. Turklāt valsts iestādes personas tiesību ierobežošanu cita starpā pamatoja ar citu cilvēku reliģisko jūtu aizsardzību, taču mākslas darbs nevarot tikt uzskatīts par naida runu. Vienlaikus Ziedonis Krāsotājs sūdzējās, ka pārkāpts arī Konvencijas 8. pants kopsakarā ar Konvencijas 13. un 14.pantu, jo Latvijas valsts neesot izpildījusi savu pozitīvo pienākumu nodrošināt efektīvu tiesību aizsardzības mehānismu, lai pasargātu personu no naida runas, un amatpersonu pieņemtie lēmumi un bezdarbība ir balstīta uz noraidošu attieksmi pret pieteicēja seksuālo orientāciju. Valsts policija regulāri pieņemot lēmumus, ar kuriem attaisno līdzīgus personu izteikumus, un personai neesot nekādu alternatīvu līdzekļu aizstāvībai pret naida runu situācijās, kad tiek atteikts ierosināt kriminālprocesu. Ziedonis Krāsotājs arī norādīja, ka vairākas organizācijas un amatpersonas, tai skaitā tiesībsargs, aicināja likumdevēju noteikt administratīvo atbildību par naida runu, lai atrisinātu grūtības, ko rada Krimināllikuma 150. pantā ietvertā "būtiska kaitējuma" kritērija pierādīšana kriminālprocesa gaitā. Tomēr likumdevējs šos aicinājumus esot atstājis bez ievērības. Konkrētajā situācijā valsts institūcijas esot pieļāvušas, ka pret Ziedoni Krāsotāju paustā naida runa netiek

izmeklēta un viņam jāsadzīvo ar bailēm par iespējamu reālu apdraudējumu no publicēto komentāru autoru puses.

[13] Atbildes rakstā Latvijas valdība aicināja noraidīt pieteicēja sūdzību. Atbildes rakstā valdība uzsvēra, ka personas īstenotās aktivitātes, kuras tā sauc par mākslu, traucēja sabiedrisko mieru un aizskāra citu cilvēku tiesības. Valstij esot plaša rīcības brīvība tiesību uz reliģijas brīvību nodrošināšanā, tādēļ arī personu reliģisko jūtu aizsardzība varot būt viens no kritērijiem, no kura esot atkarīgs vērtējums par personas rīcības kaitīgumu un nepieļaujamību. Turklāt strīdu raisošais mākslas darbs tā īpašniekam atgriezts līdz ar administratīvā pārkāpuma lietas noslēgšanos. Valsts esot nodrošinājusi pieteicējam iespēju izmantot efektīvus tiesību aizsardzības līdzekļus gan attiecībā uz viņam piemēroto administratīvo sodu, gan attiecībā uz iespējamo naida runu. Valsts policija konkrētajā situācijā esot izskatījusi pieteicēja iesniegumu un neesot konstatējusi, ka komentētājus “Gunārs” un “Ugh” par viņu paustajiem izteikumiem būtu nepieciešams saukt pie kriminālatbildības. Latvijas valdība uzsvēra, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa nav uzskatāma par ceturtās instances tiesu, kas varētu pārvērtēt Latvijas tiesībsargājošo iestāžu lēmumus. Valsts esot izpildījusi savu pozitīvo pienākumu aizsargāt personas tiesības uz privāto dzīvi, nosakot kriminālatbildību par naida noziegumiem un naida runu, un minētās tiesību normas tiekot piemērotas bez diskriminācijas personas seksuālās orientācijas dēļ.